

Rondje Groesbeek

Een afwisselende wandeling door en rondom Groesbeek-dorp met bijzondere aandacht voor natuur en cultuurhistorie.

Lengte: 7 km

Tijdsduur: 2 uur

Startpunt: Groesbeek, Dorpsplein (bij het gemeentehuis)

Parkeren: op het parkeerterrein aan de Houtlaan (achter het gemeentehuis, let op: parkeerzones)

Openbaar vervoer: vanaf Nijmegen buslijn 5 naar Groesbeek, halte kerk

Horeca: diverse cafés en restaurants in het centrum, bij punt 8

Hotel-restaurant De Wolfsberg (tel. 024 - 3971327) en bij punt 13

Café De Oude Molen (tel. 024 - 3971478)

Routebeschrijving (zie ook het kaartje hiernaast)

1. Dorpsplein

Tegenover het gemeentehuis, op het Marktpllein, staat het kunstwerk 'De marskramer', in streektaal 'hausierder'. In de tweede helft van de 19de eeuw verdienden veel Groesbekers de kost als bezembinder. Met kruiwagen of hondenkar trokken zij er in de wijde omgeving op uit om spullen aan de man te brengen. Rond 1870 ontstond het 'hausieren', het van deur tot deur uitventen van bezems, boenders, manden e.d. in het economisch tot bloei gekomen Duitse Roergebied. Hele gezinnen trokken 's zomers in eenvoudige woonwagens naar 'de Pruis'. Vlak vóór de kermistijd, eind september, was iedereen weer terug. Door de steeds strengere Duitse voorschriften was het begin 20ste eeuw gedaan met deze broodwinning.

- vanaf het gemeentehuis rechtsaf omhoog Dorpsstraat
- na 100 m ziet u links in de Kloosterstraat het Hollands Klooster (maar blijf de Dorpsstraat volgen!)

2. Hollands Klooster

Het achter de begraafplaats gelegen markante witte gebouw met de puntaken stamt uit 1854 en is het voormalige klooster van de Zusters van Liefde uit Tilburg. In de volksmond werd dit het Hollands Klooster genoemd. Elders in Groesbeek stond het Duits Klooster waar uit Duitsland afkomstige nonnen hun goede werken verrichtten. Het liefdewerk van de zusters bestond uit onderwijs en zieken- en bejaardenzorg. Zij hebben dit tot in de jaren zestig van de vorige eeuw gedaan. In 1980 verlieten de laatste zusters het klooster en werd het gebouw verkocht aan de gemeente. Het heeft tegenwoordig een woonfunctie.

3. Cosmas en Damianuskerk

Aan het begin van de 20ste eeuw had de volkrijke Groesbeekse parochie dringend een nieuwe, grotere kerk nodig. In tijden van oorlog en armoede was het niet eenvoudig het geld daarvoor bij elkaar te krijgen. Bouwpastoor

Rovers maakte het zichzelf extra moeilijk door giften uit de smokkelarij te weigeren. Juist het smokkelen van en naar Duitsland bracht in die tijd aardig wat geld in het laatje. Dat hij zijn parochianen vanaf de kansel als 'spekvreeters' betitelde, zal de lust om zijn bouwfonds te vullen niet hebben vergroot. Feitelijk juist was hij wel, want voor duurdere vleessoorten hadden de straatarme Groesbekers geen geld.

De grote kerk in neo-romaanse stijl is uiteindelijk gebouwd van goedkope Duitse bakstenen in plaats van de door de architect bedoelde dure Waalstenen van eigen bodem. In 1922 vond de inwijding plaats, maar eigenlijk was de kerk nog niet af. Links van de ingang is een onderbouw zichtbaar die een toren had moeten dragen, maar het geld voor de bouw was er niet. Daar had dus de 'Smokkeltoren' kunnen staan...

- blijf de Dorpsstraat volgen tot de rotonde

4. Zuidmolen

Vroeger stonden er maar liefst vier korenwindmolens in Groesbeek. De Zuidmolen is de enige die de tand des tijds heeft doorstaan. Hij is gebouwd in 1857 en is nog steeds als korenmolen in bedrijf.

In het laatste oorlogsjaar, toen het geallieerde front hier tot stilstand was gekomen, deed de molen dienst als Canadese uitkijkpost. Ongeschonden kwam het gebouw uit de oorlog, maar in 1947 verloor de molen tijdens een windhoos de molenkap en wieken. Sinds 1894 wordt de molen beheerd door de familie Jochijms. De molen staat op een metershoge belt, een kunstmatige verhoging, waarbinnen zich de bedrijfsruimte en de molenwinkel bevinden.

- bij rotonde linksaf Gooiseweg
- voorbij verzorgingstehuis rechtsaf Rembrandtweg
- aan einde linksaf Van Ruysdaelweg en meteen rechtsaf paadje in
- eerste pad linksaf een woonerf op
- aan einde rechtsaf en meteen bij speelveldje weer rechts aanhouden
- derde weg rechtsaf, dit is bij de splitsing Lievensweg/Van der Veldeweg
- meteen weer rechtsaf fietspad in, langs natuurgebiedje

5. Foeperpot

De Foeperpot, een klein natuurgebiedje tussen de woonwijken, heeft zijn bestaan te danken aan het water dat hier altijd overvloedig aanwezig is. 'Foeperen' is Groesbeeks dialect voor 'op en neer gaan'; de venige, drassige grond beweegt als je eroverheen loopt. Dankzij de nattigheid is deze plek niet geschikt voor woningbouw.

Het voedselarme, natte hooiland herbergt meer dan 130 plantensoorten waaronder waterdriblad, grote ratelaar en gevlekte orchis. Jaarlijks wordt er gemaaid en gehooïd. 's Winters zorgen pony's voor nabeweiding. Vrijwilligers knotten bomen en houden de struiken in toom. Tal van vogels, amfibieën en insecten vinden hier een onderkomen. De ijsvogel en grote gele kwikstaart zijn regelmatige bezoekers van de nooit bevroren beek. In het voorjaar zingt de nachtegaal in het struweel.

Gevlekte orchis

- fietspad volgen tot einde van natuurgebiedje
- bij kruising met fietspad rechtsaf en paadje langs beek volgen
- paadje gaat over in voetpad, dit volgen tot aan drukke weg (Herwendaalseweg)
- weg oversteken, linksaf en meteen weer rechtsaf 1e Colonjes
- na 75 m rechtsaf paadje in

6. Groenstrook Herwendaal

Deze groenstrook langs de woonwijk Herwendaal is een voorbeeld van natuurlijk groenbeheer. In 1994 is dit gebiedje opnieuw ingericht met als doel de natuur de ruimte te geven. De voedselrijke bovenlaag van de grond is verwijderd, er zijn inheemse bomen en struiken aangeplant en er is een poel gegraven. Deze vijver, gelegen bij de 1e Colonjes, heeft de bijnaam 'Eau de Colonjes' gekregen.

- paadje door groenstrook langs woonwijk volgen
- asfaltweg oversteken naar vijver

7. Bosvijver De Koepel

De bosvijver wordt gevoed door kwelwater dat afkomstig is uit het omringende, hoger gelegen bosgebied. De Koepel is de thuisbasis van kikkers, padden en salamanders die in het voorjaar massaal de trek naar hun geboortegrond maken om daar te paren en eieren af te zetten. Door amfibieëntunnels onder de weg kunnen de dieren veilig oversteken.

Het water in de vijver bevindt zich in een wankel evenwicht. Als gevolg van luchtverontreiniging dreigt het water steeds te verzuren. Ook eenden en uitgezette vissen vertroebelen het heldere water. Actief beheer is noodzakelijk om de vijver als geschikt leefgebied voor amfibieën in stand te houden. In 2011 is een scherm in de grond langs de Knapheideweg geplaatst om het waterpeil in de verdrogende vijver voldoende hoog te kunnen houden.

Gewone pad

- halverwege de vijver rechtsaf pad in
- dit pad lang blijven volgen en twee keer asfaltweg oversteken
- bij de parkeerplaats het ruiterpad aan de rechterkant volgen
- na 50 meter rechts aanhouden tot bij breed bospad
- de route gaat linksaf (voor bezoek aan Hotel De Wolfsberg rechtsaf, neem dezelfde weg terug naar dit punt)

8. De Wolfsberg

Landgoed De Wolfsberg is gesticht in 1860, toen de uit Holland afkomstige heer Rijnbende bos aankocht van de staat. Zeventig jaar later kwam het bos weer in handen van de staat en is het onderdeel geworden van de terreinen van Staatsbosbeheer in het Rijk van Nijmegen. Het landhuis doet sinds 1930 dienst als hotel. In het bos zijn nog karakteristieke sporen te zien van het landgoed: kaarsrecht

te beukenlanen, rododendronstruwelen, sterrenbos en bijzondere bomen zoals taxus en tulpenboom. In 2010 is een aantal van deze landgoedelementen hersteld.

Op het grasveld voor het hotel heeft u een prachtig uitzicht over Groesbeek. U staat op de stuwwal die in de voorlaatste ijstijd, 150.000 jaar geleden, is opgestuwd door de meest zuidelijke uitloper van het landijs in Nederland. Het dal voor u is een smeltwaterdal. Hier brak de smeltende gletsjer door de stuwwal heen en schuurde een diep en breed dal uit.

- volg het bospad naar beneden tot bij de spoorlijn

9. Oude spoorlijn

In 1991 reed de laatste trein tussen Nijmegen en Kleef. De oude spoorlijn heeft nu een recreatieve bestemming: wandelaars en fietsers gebruiken het onderhoudspad en sinds 2008 kan men met de 'Draisine' (fietslorrie) vanaf Groesbeek naar Kleef rijden. Ook de natuur vaart wel bij de aanwezigheid van het spoor. Zand en stenen warmen snel op en vormen zo een ideaal leefgebied voor de zandhagedis, hazelworm en gladde slang. Ook vlinders houden van dit warme, droge milieu. In 2010 is het dichtgegroeide spoordal verderop in het bos opgeschoond; opslag van bomen en struweel is verwijderd, zodat de zon weer zijn werk kan doen. Reptielen hebben droog zand op zonnige plekken nodig om hun eieren in af te zetten. Daarom is op enkele plaatsen op de zuidhelling de strooisellaag verwijderd tot op het kale zand. Ook op het deel tussen het bos en het dorp is actief beheer nodig om de spoorzone voldoende open te houden.

Zandhagedis

- linksaf paadje naast spoorlijn volgen tot kruising met brede, onverharde weg, daar rechtsaf Schietbaan
- bij tweede kruising (inrit naar boswachterswoning) rechtsaf en meteen linksaf omhoog bospaadje in
- meteen rechtsaf op T-splitsing en vrijwel direct daarna weer linksaf
- na 100 m rechtsaf een smal, hol paadje nemen
- paadje volgen langs afrastering van de begraafplaats

10. Leemkuil Heselenberg

Duitse brem

De open kuil naast het pad is een heus natuurreserveatje, de Heselenberg. Vroeger werd hier leem gewonnen. Het is de enige plaats in Nederland waar de Duitse brem voorkomt. Deze dwergstruik is een Midden- en Oosteuropese plant die in ons land de westgrens van zijn verspreidingsgebied bereikt. Verder kunt u in de leemkuil mannetjesereprijs en tormentil vinden. In het voorjaar bloeien bosanemoon, lelietje-van-dalen en dalkruid aan de rand van de kuil.

- bij bebouwing linksaf over de parkeerplaats en daarna rechtsaf naar beneden
- bij Stekkenberg rechtsaf en eerste weggetje linksaf Stekkenbergdwarsweg
- vóór de winkels langs rechtdoor lopen, Papaverstraat negeren
- op kruising linksaf Dries
- voorbij huisnummer 32 rechtsaf paadje omhoog nemen
- speelveld recht oversteken in de richting van het bushokje
- drukke weg oversteken
- rechtsaf en meteen linksaf door het klaphek naar natuurgebiedje

11. Galgenhei

De Galgenhei, ooit het executieterrein van de Heerlijkheid Groesbeek, is het laatste restant van een droog heidegebied in Groesbeek. Het werd vroeger gebruikt om vee in te weiden en later was een deel ervan in gebruik als volkstuin. In 1998 is het verwaarloosde gebied hersteld. Het terrein is grotendeels geplagd en ontdaan van bomen en struiken. In het open deel staan nu weer volop jonge heideplantjes.

Vrijwilligers van Landschapsbeheer Groesbeek gaan hier regelmatig aan de slag om opslag van bomen en struiken te verwijderen. Ook schapen helpen mee met het instandhouden van de schrale begroeiing. Ze

eten de grassen op die de heide dreigen te overwoekeren. Dat het nieuwe beheer succesvol is, blijkt uit het feit dat een paar jaar na de herstelwerkzaamheden de zandhagedis voor het eerst weer op de Galgenhei is waargenomen.

- paadje volgen, door tweede klaphek, naar uitkijkpunt

12. Bekken van Groesbeek

U heeft hier een mooi uitzicht over het bekken van Groesbeek. Hier heeft eens die enorme gletsjer gelegen die de stuwwal waarop u staat heeft gevormd. Bij helder weer ziet u de overkant van de stuwwal met daarop het Reichswald. Links daarvan is de donkere kerktoren van Kranenburg te zien.

- bij uitzichtpunt rechtsaf, klaphek door en paadje volgen tot aan drukke weg
- linksaf, oversteken bij oversteekplaats en weg volgen tot bocht
- vóór het informatiebord rechtsaf paadje door bosje nemen

13. De Oude Molen

De kuil in het bosje markeert de standplaats van een oude molen die in de Tweede Wereldoorlog is verwoest. Tot 1924 was de Noordermolen in bedrijf als korenmolen. Daarna deed de molen zonder wieken dienst als uitzichttoren en museumpje, uitgebaat door een van de vele hotel- en pensionhouders in het Groesbeek van toen.

- in het bosje het paadje volgen, dit buigt naar rechts, bij parkeerhaventje linksaf en meteen weer naar rechts
- aan eind linksaf Zevenheuvelenweg
- tweede weg rechtsaf (bij school) Panoramaberg

14. Panoramaberg

Vanaf de Panoramaberg heeft u een prachtig uitzicht op het dorp in het dal en het daarachter gelegen Groesbeeks bos en Hotel De Wolfsberg. De naam Panoramaberg is bedacht door de Rotterdamse natuursteenhandelaar en grootgrondbezitter Van Stokkum. Hij was in 1918 eigenaar geworden van een groot stuk bos bij Groesbeek. In 1922 kocht hij de voormalige vuilnisbelt van de gemeente met het voor die tijd vooruitstrevende plan er een complex vakantiehuisjes te bouwen. Door de economische crisis kwam het project niet van de grond. Er werd maar een enkel huis gebouwd, zoals dat op huisnummer 1 dat nog in originele staat verkeert.

- rechtdoor en afdalen naar de Ottenhoffstraat, daar linksaf
- derde weg rechtsaf Bosstraat en meteen linksaf Kerkstraat

15. De Groesbeek

In de groenstrook aan uw linkerhand, zo'n 50 meter vóór de kerk, ontspringt de Groesbeek, de beek waaraan het dorp haar naam te danken heeft. Lange tijd is het water vanaf de bron vrijwel direct ondergronds via rioolbuizen afgevoerd om wateroverlast bij de aanliggende huizen te voorkomen. In 2008 is begonnen met de uitvoering van een plan om de Groesbeek weer boven de grond te halen en zichtbaar te maken. De vijver wordt gevoed door water uit de bron. Ook verderop in het centrum zal de beek in de toekomst gedeeltelijk bovengronds komen te liggen.

16. Protestantse kerk

De Protestantse kerk is verreweg het oudste gebouw van Groesbeek. Het is een rijksmonument. Al in de 10de eeuw stond hier een houten kerkje dat in geschriften uit die tijd *Capella Imperatoris* (keizerlijke kapel) wordt genoemd. Sommige historici vermoeden dat hier de latere keizer Otto III van het Heilige Roomse Rijk is gedoopt. Zijn hoogzwangere moeder Theophanu was in het jaar 980 met haar gevolg op doorreis, toen zij beviel van haar zoon "in silva quae Ketil vocatur" (in het bos dat Ketelwald wordt genoemd).

Het houten kerkje werd rond het begin van de 12de eeuw vervangen door een stenen kerkgebouw. Aangenomen wordt dat het in de 15de eeuw de huidige vorm kreeg. Tijdens

de Hervorming in de 16de eeuw namen de protestanten bezit van het gebouw. In 1798 is het schip van de kerk volledig verloren gegaan, waarschijnlijk door een storm. De toren en het koor stonden sindsdien los van elkaar en dat bleef zo tot de restauratie in 1954. Wie goed kijkt, kan op de muren kleine plantjes aantreffen. Het zijn muurvarentjes. Ze groeien op de kalkrijke voegen tussen de bakstenen.

- bij de kerk rechtsaf Houtlaan en na de spoorwegovergang linksaf naar het gemeentehuis
- vóór het gemeentehuis rechtsaf naar het Dorpsplein.